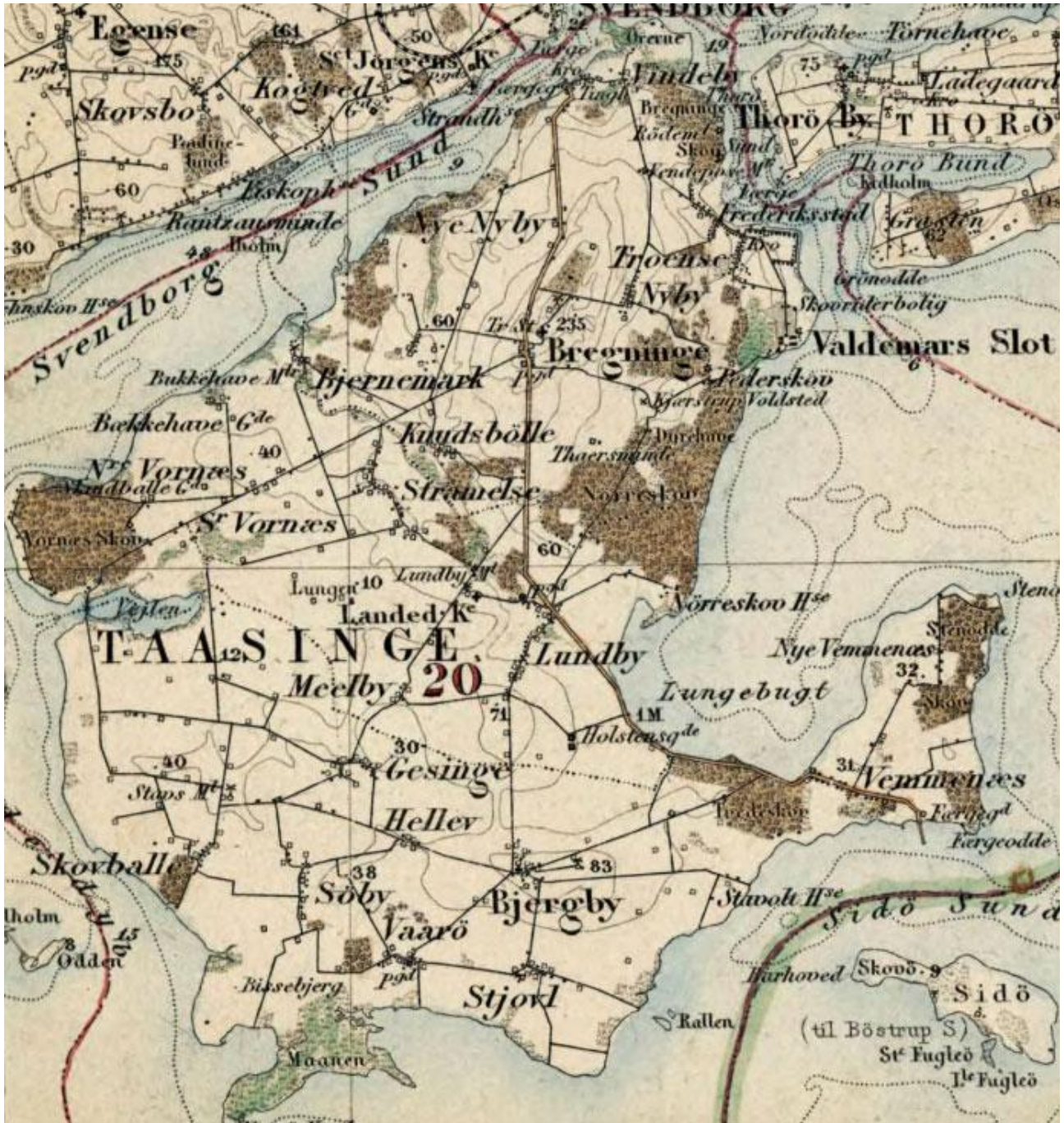

Tåsinge

Tåsinge

Dersom ikke en eller anden lunefuld bræ engang i tidernes morgen havde afkastet den mægtige grusdyngne på den flade bund, som nu danner øen Tåsinge, og lavet den banke, som bærer navnet Bregninge Kirkebakke, der det højst usandsynligt, at øen havde fået sit ry for landskabelig skønhed. Jeg tillader mig at mene, at det i virkeligheden slet ikke er det punkt på øen, som i så henseende bærer prisen; men det

Tåsinge

reklamerer kraftigt og allerede på lang afstand for den ellers udefra lidet iøjnefaldende ø, som mest er lav og flad. Fra farvandene til alle sider ser man langvejs fra over blanke sunde, over skove og åse og tværs over andre øer den blånende kegle af dette det sydfynske øhavs Fuji-Yama. Uvilkårligt styre man straks efter landingen sin kås mod dette punkt - fordi man nu engang har sletteboens trang til at kravle til vejrs, når der bydes en lejlighed, og se sig om. Det er det, udsigten er til.

Jeg må røbe, at også vi en skønne sommermorgen var i færd med på vore cykler at hale ind på dette mål ad vejen fra Vindeby. Vejen stiger her på en strækning af 3 km ikke mindre end 74 m. en skrap bakke at tage på en cykel. Lad os, mens vi aser i pedalerne for at nå udsigtspunktet, tage et ganske kort overblik over øens geografi og historie.

Øen har form af en uregelmæssig firkant, hvor på østsiden Lunkebugten gør en dyb indskæring og danner den store halvø Vemmenæs. Den har en længde af 13 km fra "øerne" i nordøst til Vårø Knude i sydvest, og 12 km fra Vornæs Pynt i nordvest til Vemmenæs Færgeodde i sydøst. Medens øens nordlige, smallere del er næsten en eneste, stortformet banke, som ved Bregninge Kirkebakke når den imponerende højde af 74 m, er den langt sydligere del helt igennem en temmelig jævn og lav flade, der hist og her når en halv snes meters højde. Kun et enkelt punkt syd for Lundby når her 22 m. Sydenden løber ud i den flade halvø Monnet og Langodde, der ofte ved højvande oversvømmes, så Vårø Knude yderst ude rager op som en lille holm. Ved sydøstsiden nær Stjovl Knude ligger de to ganske små holme Store og Lille Rallen, og i Svendborg Sund to andre holme, Ilhom og Marholm, som hører under Bregninge sogn.

Uden tvivl har øen tidligere strakt sig langt længere ud i havet mod syd, hvad hyppige fund af egestubbe og store egestammer i havbunden viser. Et mægtigt fladvand paa knap en mesters dybde strækker sig endnu her ud fra kysten i en bredde af ca. 5 km og en længde af ca. 3 km ud i farvandet mellem Siø og Strynø. Dette har sikkert før "den baltiske flod" været et med øen sammenhængende hele. Syd for Vornæs Skov på vestsiden findes en udstrakt vejle med store, rørbevoksede fladvande og laguner.

I modsætning til alle sine vestlige og sydlige naboer har øen ganske betydelige arealer af skov, således Pederskov på østsiden syd for Valdemars Slot og Vornæs Skov på vestsiden, på Vemmenæs Tvede Skov og Stenodde Skov, samt flere mindre skove, som Bregninge Skov og Horseskov på sin nordlige del. Hele den store flade, midterste og sydlige del er derimod helt blottet for virkelig skov. Som næsten alle vore mindre øer mangler den vandløb og søer.

Mod nord skilles øen fra Fyn af Svendborg Sund, mod nordøst fra Thurø ved Thurø Synd, sin vestside vender den ud mod det lille sydfynske arkipelag ved Højstenløb og Knudedyb, sin østside har den sydligst begrænset af Siøsund og over for dette af det - mærkværdigvis navnløse - brede bælt mellem Langeland og Fyn, en arm af Store Bælt. Øen, som hører under Svendborg amt, har tre kirkesogne, nemlig Bjerreby (5.497 tdr. land), Landet (3.470 tdr. land) og Bregninge (3.657 tdr. land), i alt 12.624 tdr. land. Øens enestående frugtbarhed anskueliggøres bedst ved den kendsgerning, at der på dette forholdsvis ringe fladeindhold rummes ikke mindre end syvogtyve landsbyer foruden ladepladsen Troense, to færgesteder og hovedgården Valdemars Slot! - Arennt Berntsen siger i "Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed" (1656) følgende om Tåsinge:

Tåsinge

"Landets Egebskab aff Sæde-Jord, Eng, Skou, Marck, Fiskevand, Jagt oc anden Herlighed holdis for at haffve en Lighed med Fyen, oc om nogen underskeed derpaa skal være, actis da dette Land, effter sin maade, aff mere feed oc fructbarligere Jord at bestaa."

Mere frugtbar end Fyn

Øen forekommer allerede i Knytlingesaga under navnene Thorslund og Thioslund. I Valdemar II's Jordebog kaldes den Thorsland. Senere former dens navn er Tosind, Tasing, Taasen og Taasing. Det romantisk klingende navn "Thorseng" er en senere tids opfindelse, vistnok først kommet i brug, da Niels Juel oprettede stamhuset af dette navn.

Efter en tid lang at have været i kronens eje blev øen i 1337 pantsat til grev Gert, men kom under dronning Margrethe på ny under kronen for dog kort efter at vandre over i de fynske bispers eje. Herfra kom den efter reformationen atter i kronens besiddelse. Tre berømte kvinder har senere hen efter hinanden ejet øen, nemlig Ellem Marsvin, som 1618 købte godset her af Erik Rosenkrantz, hendes datter Kristine Munk og dennes datter med Christian IV, fru Ebbe Ulfeldt eller, som hun her bestandig kaldes, Frøken Hedevig. Efter øens fallit under den sidstnævnte dames regimente var den fra 1664 - 1678 udlagt til rytterdistrikt, da Niels Juel købte en del af den for sine prisepenge efter slaget i Køge Bugt. Hans nærmeste efterkommere købte efterhånden hele øen og samlede den til et stamgods for den Juels'ske familie, hvis navn i begyndelsen af det nittende århundrede forandredes til Juel-Brockdorff. I løbet af forrige og dette århundrede er øen efterhånden købt fra godset af beboerne med undtagelse af 400 tdr. land ager og eng og 1140 tdr. land skov.

På nær færggården i Vindeby og nogle få småhuse er alt det øvrige nu frit bøndergods. Og det er adskillige år siden, at den Troense-smed, som dengang var den eneste på øen, der ejede hus og en stump have, med rette kunne hævde:

"Mig og saa Baronen, vi ejer hiele Øen!" -

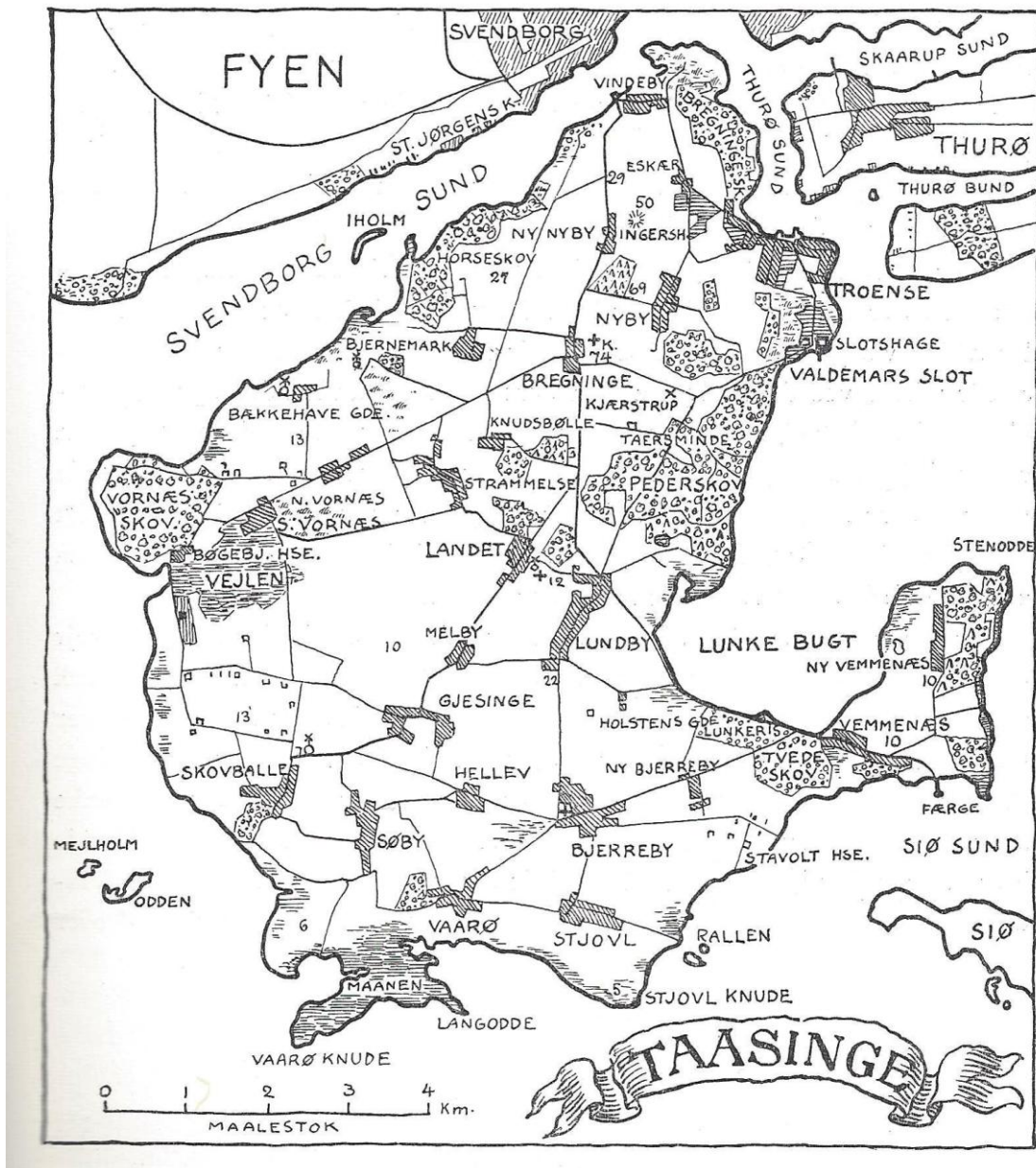
Godset har siden 1902 været under administration.

Øen har indtil for et halvt hundrede år siden kunnet opvise ikke mindre end fyrretyve jordfaste oldtidsmindesmærker, deriblandt seksogtyve gravhøje. Siden er langt den største del af disse forsvundet, idet bøndernes respektløse udslettelse af sådanne fortidslevninger, der ikke udtrykkeligt er fredede, her som alle andre steder i landet bliver mere og mere hyppig - et fænomen, der på besynderlig vis står i forbindelse med denne klasses stigende kultur!

Et par ældgamle stednavne viser, at øen har haft to borge, som har været beliggende ved hver sit indløb til Svendborg Sund, nemlig Horse Slot ved dettes vestlige indsejling, hvor Horseskov nu ligger, og hvor svage antydninger af voldsted og enkelte murbrokker i jordsmonnet endnu viser borgens plads, samt Pils Slot ved det snævre, østlige indløb, hvor den lille bugt Pilekrogen eller Pils Hul ligger ud for den banke, hvorpå slottet stod og som endnu bærer navnet Pilebanken. Men intet minde, end ikke det mindste sagn, er knyttet til disse gamle navne; de er det eneste, der er os levnet.

Om det gamle, for længst nedrevne Kjærstrup Slot og om øens sidste hovedgård Valdemars Slot vil der senere blive berettet, når vi besøger disse steder.

Tåsinge

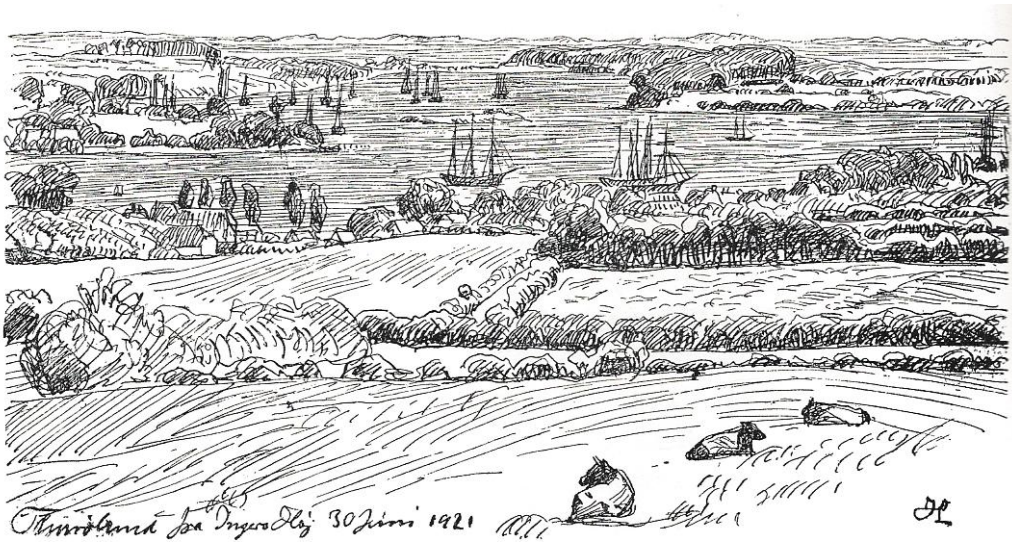
Kommet omtrent midtvejs mellem Vindeby og Bregninge Kirke så vi østen for vejen en gravhøj af mægtige dimensioner rage op over åsen, som her er 50 m høj. Selve gravhøjen er omkring 5 m høj og ses vidt om i landskabet. Det er den bekendte Ingershøj, og vi stod af cyklerne og gik over markerne hen til den. Omgivet på alle siden af dyrkede felter ligge den selv fuldstændig urørt og med sin egen, oprindelige vegetation på sin brede ryg. På dens vestside - og kun der - er den tæt bevokset med lyng; det er, som om lyngen ligefrem foretrækker vestsidens barskere vilkår og afskyr at stå i læ! Blandt lyngens buske står hist og her store rødknæ, på deres top gror regnfan, scabiosa og høgeurt, og rundt om på dens græsklædte østside blåklokke og hvid snerre mellem nogle små, forkrøblede tjørne.

Folkefantasiaen har fra gammel tid beskæftiget sig stærkt med dette sted. Almuens overtro knytter sig ofte med forkærlighed til steder, som på en eller anden vis gør sig kraftigt bemærkede i landskabet enten ved deres storslåede udsigt, ved deres uhygge eller deres skønhed, undertiden også til uforklarlige

Tåsinge

landskabelige fænomener, hvortil "Kæmpehøjen" med dens mystiske oprindelse må henregnes. Den prægtige Ingershøj har været en fremragende stimulans for bondens fantasi ved sin vældige størrelse og sin ejendommeligt skønne udsigt. Ærø, Fyn, Langeland, Thurø, hele Svendborg Sund og en mængde af småøerne vesterude øjner man herfra.

Der blæser en fin vind af nordvest, men det er det blideste sommervejr med alle lærker oppe. Valdemars Slots prægtige tage rager som en Noahs ark op over skovene i sydøst. Vesterude i Svendborg Sund ligger masser af kvaser forankrede og venter på tjenlig vind vesterud af sundet, og op over Bregninge Skov kvolmer røgen fra en usynlig damper nede i Thurø Sund. Rader af blanke høveder græsser over markerne rundt om, og røde plage med gyldenhvide haler og manker har travlt med at holde sig bremser og fluer fra livet. Vinden suser stille i lyngen og det stride græs på højens top, farer vidt ud over de lysende marker og over Troense bys tage, der løfter sig mellem de frodige haver, går i mørke ilinger hen over sunde og fjorde og får den dybe Thurø Bund til at blåne som anløbet stål.

For den, der en sommerdagsmorgen ligger i græsset på højens top, falder det vanskeligt at forestille sig, at selve den skinbarlige fanden har haft en af sine mange bagdøre i højens side - og dog har han benyttet denne i det mindste ved en bestemt lejlighed. En jomfru ved navn Inger havde svoret, at hun ville tilhøre Den Lede, dersom hun blev sin fattige kæreste utro. Men siden gav hun alligevel en rig bejler sin hånd. Hun stod allerede med ham for kirkens alter for at modtage velsignelsen, da Den Onde trådte ind ad kirkens dør; mellem stolestaderne gik han op til alteret, greb bruden og slæbte hende med sig over markerne op til højen, midt i den klare dag! Men brudekrandsen beskyttede hende, og djævelen mægtede ikke at få pigen med sig ind i mørket under grønsværen. Først da han tvang en forbigående knøs til at rive blomsterkransen af brudens hoved, fik han fuldkommen magt over hende og slæbte hende med sig ind gennem højen - - -

Sagnet forlenes med en besynderlig, næsten raffineret uhygge derved, at dets rædselsfulde handling udspilles ved fuldt dagslys. Lige så besynderlig, men af en egen hedensk ynde er den forestilling, at Den Onde, som her trodset både alter og kors, gyser tilbage for berøringen med brudekransen, uskyldens symbol på jomfruens hoved.

Tåsinge

Ser jeg her fra højen mod Valdemars Slot, glider blikket over den plet, som hedder Nors Mark og ligger vesten for slottet. Her ligger Ganse - kilden, som havde helbredende kraft og længe dyrkedes som hellig. Også den skylder en lille pige sit navn. Hun hed Ganse og blev for en ringe brødes skyld slået ihjel af sin husbond, mens hun drev ploven for ham på den mark, hvor kilden nu rinder. Han begravede hendes lig under en busk i det håb, at hans onde gerning kunne skjules. Men ud fra stedet sprang kilden og dens rislende bølger fortalte, hvad der var sket.

Endelig når vi Bregninge Kirkebakke og stiger traditionerne tro op i tårnet. Sammenlignet med omgivelserne ved Ingershøj virker disse som et arrangement for turister, men der er god orientering her fra højden. Egnen om Ingershøj er et digt, dette er et landkort. I en bog om øen skriver pastor F. C. Lund (1823) om Bregninge Kirkebakke, at på sin "Cirkelvandring" overskuer hans øjne herfra "8 Provindser og Øer, som er større end Thorseng, omtrent 20 mindre Øer og Holme, 5 Kjøbstæder, 2 Flækker, 65 Kirketaarne, 20 Slotte og Herregaarde, 30 Vejrmøller, foruden en stor Mængde Landsbyer, enlige Gaarde og Huse, Skove og Fartøjer." Den gamle præst har her foretaget denne optælling og spare os andre for at gøre det.

Sandet fra Kirkebakken har i gammel tid haft ry for at kunne fordrive rotter, og langvejs fra kom man hertil for at bringe nogle skovfulde med sig hjem. De sidste beretninger om rotter, som flyede for det, har man fra begyndelsen af det attende århundrede. Nu er disse dyr desværre ikke mere overtroiske, ellers havde man jo haft en anvendelse for bakken.

Kirkens ældre del, som er opført af rå og kløvet kamp, er meget smuk, men den er meget slet restaureret og har en tarvelig altertavle af A. Dorph. Juel'ernes kapel har et par fortrinlige smedejernsdøre, hvorimod kisterne derinde er temmelig dårligt arbejde af træ og sten. Den bekendte messehagel fra Ellen Marsvins og Frøken Hedevids tid findes ikke mere i Kirken, men opbevares på Valdemars Slot.

I forhaven til den hyggelige kro i Bregninge ud mod et henrivende gadekær, ved hvis bredder et par hvide vipstjerter fjttede om og nogle skovspurve og grå fluesnappere havde travlt med at fodre deres unger, indtog vi en frugal frokost, hvorpå vi styrede videre for at opsøge det gamle Kjærstrup Voldsted. I Daniel Bruuns "Danmark" står fejlagtigt, at dette er nedpløjet. Det befinder sig tværtimod i bedste velgående på marken syd for vejen mellem Bregninge og Pederskov Huse. Som en yndig oase, tæt bevokset med gamle, skønne træer, ligger det stærkt synligt allerede på lang afstand inde på de flade, grå pløjemark.

Selve voldstedet hæver sig 3 til 4 m op over bunden af en endnu forholdsvis velbevaret grav, som dog nu er uden spor af vand. Men en gammel brønd i gravens vestre del er dog endnu vandfyldt helt op til randen. Voldstedets sider står ret stejle ned mod graven, og tegningen er tydelig nok den dag i dag. En vældig træstemme ligger væltet og forvitret op ad skrænten, højt, frodigt græs gror på bunden af den gamle, sumpede slotsgrav, isprængt karteboller og utrolige mængder af humle. Her er tydelige spor af, at stedet også i senere tider har været beboet, endnu findes her et stort, væltet vandningstrug af træ, og et gærde indhegner den gamle brønd. Oppe på voldstedet fandt vi et ældgammelt æbletræ, helt udgået, og et enkelt pæretræ, som endnu var i fuld vigør, nogle blommetræer og en mængde stikkelsbærbuske, ja endogså enkelte valnøddetræer, dels udgåede, dels stående som afsavede stubbe, der gjorde forsøg på at skyde friske skud! Her har altså for ikke længe siden været frugthave på tomten. En enkelt, mægtig rødgran løfter sin top højt over de gamle frugttræer. Den herlige skovbundsplante *Arum maculatum* står rundt om med sine småfrugter lysende mellem græsset, endnu umodne og gulgrønne i farven. Bogfinker, skovspurve, tornsanger og gulspurve smutter under grenenes dybgrønne skygger.

Tåsinge

Enkelte svære kampesten rager op over grunden, en så spredt, at vi ikke kan se nogen plan i deres anbringelse. Hist og her finder vi mørkerøde brokker af gamle munkesten og stumper af tagsten, de såkaldte "Munke og Nonner" - disse tegl var anbragt skiftevis over og under hinanden, og folkets røst har gennem navnet fint antydnet verdslighedens formodninger om livet inden for de hellige mure. Tagstenene viste sig at have været ca. 35 cm lange og med et ydermål i den bredeste ende på 13 cm.

Er dette de sidste rester af Jens Andersen Beldenaks gamle rede? Det er ikke sandsynligt, thi vi har underretning om, at her senere har ligget en gård på voldstedet, efter at det gamle Kjærstrup i 1629 blev nedrevet. Men egnens folk fortæller, at det gamle voldsted skjuler en underjordisk hvælving. Ingen har set denne, men for nogle år siden, da et jagtselskab holdt frokost på stedet, morede en af jægerne sig med at bore en stok ned i grunden, da den pludselig gik igennem med et bump til håndtaget. Det er besynderligt, at denne tro på, at den gamle grund har sine hemmeligheder at åbenbare, endnu ikke har fået amatører til at forgribe sig på det gamle voldsted.

Men tilsyneladende er det endnu ganske urørt.

Borgen nævnes første gang i 1320, da den var i hr. Peder Nielsen Stygges besiddelse. Benedict Ahlfeldt solgte den i 1387 til dronning Margrethe, og det er højst sandsynligt, at det gamle slot har huset dronningen inden for sine volde. Thi hendes interesse for hertugdømmerne, der bl. a. gav sig udslag i, at hun fik de holstenske grever til at opgive arveretten til Sønderjylland, har uden tvivl ofte ført hende på rejser til denne provins, hvortil den mest trafikerede vej dengang gik over Tåsinge og Ærø. Slottet blev dog ikke længe i dronningens besiddelse, hun afstod det senere til Odense bispestol sammen med alle sine øvrige ejendomme på Tåsinge for ydet pengehjælp under hendes mange krige. I dennes eje forblev Kjærstrup lige til reformationen, og en mængde biskoper kom herved i besiddelse af gården, blandt disse Jens Andersen Beldenak, som boede her i adskillige år.

Kjærstrup Voldsted 3 juli 1921. M.L.

Tåsinge

Det var her, at bispemanden under en strid med sine bønder fik selve Christian II til modstander, idet kongen blandede sig i striden på bøndernes side og endte med at gøre fordring på hele Tåsinge som kronens forhenværende ejendom. Den gamle ræv gav det svar, at når først de store lande, som tilforn havde adlydt det danske scepter, var inddraget, f. eks. England og Skotland, så kunne man jo altid komme tilbage til at forhandle om en så liden plet som Tåsinge! Det var en fin vittighed, men den havde den virkning på kongen, at han slæbte bispemanden som fange til Hammershus, hvor han tidligere havde siddet fængslet på grund af det mord, som hans folk på hans befaling havde udøvet på enkedronningens hushovmester, Otto Porsfeldt, på Ørkild Slot ved Svendborg, men hvorfra han atter var blevet sluppet løs i 1520, da kongen førte ham med som rådgiver under det togt til Sverige, som endte med blodbadet i Stockholm. Fra dette sit andet fangenskab på Hammershus blev han befriet af hanseaterne kort før kongens flugt og genindsat i sin bispestol. 1529 overlod han bispeembedet til Knud Gyldenstjerne, men Kjerstrup med tilhørende jorder forbeholdt han sig på livstid.

Her sad han da i sine sidste år og rådede bredt på sin bedrift, denne mand med den besynderlige blanding af store og små egenskaber, dette hårdtbrændte konglomerat af en statsmand og en uldgyde, en emsig prælat og en grandseigneur - kun aldrig parvenu! - Men den gamle jyde fik kun få års respit, for det, vi kalder nemesis, slog sin klo i hans frakke. Og dette snedige hoved, på hvilket studeprangernes side hat har siddet lige så faststøbt som bispehuen - det blev dukke godt, den gamle seje bælg blev klemmt hårdt, inden vejret gik af den.

Det var Christoffer Rantzau til Quarnbeck, en holstensk adelsmand og slægtning af Otto Porsfeldt, som en dag i 1533 brød ind på Kjerstrup, kneblede Jens Andersen og første ham indsvøbt i sengeklæderne til et skib, der bragte ham til Holsten. De folk, der her ventede på ham, modtog ham som den mand han var, med formående og rige forbindelser, der var i stand til at betale gode løsepenge! Derfor slog de ham ikke ihjel, pinte ham blot efter datidens skik på forskellig vis, men langsomt og klogt. Til sidst, siger beretningen, indsmurte de ham med honning og "satte ham ud for Fluor, Bier og Myg og Bremser og stikkes af dennem!"

Hans søsterdatters mand, en borger i Lübeck, fik omsider tidender om hans fornedrende tilstand og løskøbte ham. Det kostede 20 pd. guld så meget som 17.280 tdr. byg var værd i de tider. Han blev afleveret levende i Lübeck, men han stod det alligevel ikke ud; her døde han kort efter.

Ellen Marsvin havde, som tidligere nævnt, købt godset af Erik Rosenkrantz i 1618, og både hun og datteren, Kirstine Munk, har boet her. Men allerede 1629 lod Christian IV den gamle gård nedrive og materialerne herfra blev anvendt til opførelse af det gamle, nu forsvundne Valdemars Slot. Af et vidnesbyrd afgivet på Tåsinge birketing aug. 1694 fremgår det, at en gammel karl, Rasmus Hansen Smed, endnu kan huske begivenhederne, som står i forbindelse hermed; han husker Kjerstrup, før den blev nedbrudt, og siger: "Jeg var selv med, da de første Sten blev lagt i Valdemars Slots Hovedbygning, og jeg saa selv Kongen der paa Stedet. "Og Niels Christensen i Vindeby vidner samtidig, at han var med til at nedbryde Kjerstrup og til at bygge det første hus på Valdemars Slot, som var laden. Han var også med til at brænde teglsten på Vemmenæs og føre disse sten over "Lunken" til "Tronøret" - Men desværre søger man her, som også andetsteds, forgæves oplysninger om, hvordan den gamle borg har set ud.

C. G. Høgestrøm meddeler i "Taasinge paa Niels Juels Tid" (1916), at der i et gammel dokument fra tiden omkring Niels Juels ankomst til øen siges følgende: "- paa det Sted, hvor tilforn har staaet en Herregaard, kaldet Kierstrup, og nu Gammelgaard, derpaa er et lidet Hus opbyggt, som er 9 Fag, og som nu staaar øde.

Tåsinge

Fiskedammen og Grave er tilgroede med Grøde og Flæg, saavel som og de Fiskedamme i Enemærket mod Stranden. Ved Gammelgaard er en god Frugthave, hvori Træerne dog er gamle." Forfatteren tilføjer at af de omtalte fiskedamme mod stranden er endnu spor tilbage, og de gamle træer er vistnok de samme, som endnu står på Kjærstrup voldsted.

En bogfinke kvidre inde fra skyggen, og sommervinden pusler sagte mellem de gamle træers grene - tre hundrede år er gået hen over dette sted, siden den borg faldt, som har huset nogle af vor histories mærkeligste skikkelser; men når jeg står her i denne drømmeagtige ro og stilhed, er det, som om de bestandig var nær. Hvad har ikke dette sted set! Og hvad gemmer det i sin grund? Hvad kan nogle spadestik røde, når de bliver ført af kyndige hænder?

Men har vort hårdt betrængte Nationalmuseum ikke råd eller tid til i øjeblikket at tage sig af denne sag, så lad i det mindste stedet blive fredet, så ingen ukyndig får lov til at rode det op, anvende grundsten til skærver og øde resten!

Hvor vejen øst for voldstedet deler sig, kører vi mod syd gennem Pederskov, eller, som den også kaldes, Nordskov. Som en mængde steder på øen har også denne plet sit sagn. Her fandtes forhen en lille bæk, Lindormebækken, som skulle være opstået på følgende måde: En fremmed, som kom til øen, tilbød at ville ødelægge dens mængder af rotter, når man ville indestå ham for, at her ingen lindorm fandtes - thi man kunne aldrig være sikker på, at et sådant uhyggeligt bæst ikke var i ledtog med rotterne, man havde set så galt før! Beboerne svor gladelig på, at et sådant utyske ikke fandtes her - men det var imod deres bedre vidende! Heksemesteren antændte nu et stort bål midt på øen, og på hans lokken kom rotterne fra alle sider i store skarer og styrtede sig i ilden. Men midt under forestillingen kom øens lindorm - en forskyddelig stor rad var det - op fra Lunkebugten gennem Pederskov og trak på sin vej den store fordybning efter sig, hvor siden Lindormebækken randt. Ormen forsvandt i bålet, naturligvis medtagende den ulykkelige rottejæger. Derimod slap resten af rotterne for videre tiltale - og der er endnu den dag i dag masser af dem på øen.

Nord for Lundby støder vi atter til hovedvejen og følger denne mod sydøst langs Lunkebugtens sydlige bred. Fladere land end dette har jeg aldrig set. Vejen går et langt stykke på en dæmning som adskiller bugten fra de lave, saftige engstrækninger inden for denne, og som ikke synes at ligge det mindste højere end vandfladen. Strandbredden uden for dæmningen begynder med et tangdækket bælte af slam og dynd, omtrent 50 m bredt, og uden for dette øjner man havbunden endnu 4 - 500 m ud under det ganske lave vand. Virkningerne af høj og lavvande må her være enorme. Var tangen ikke inddæmmet, måtte hele Vemmenæs under en stormflod på få timer kunne forvandles til en ø - hvad det uden tvivl engang har været. Tangen er i omtrent hele sin bredde dækket af de små skove. Lunkeris og Tvedeskov, og bugten ligner herinde fra vejen fuldstændig en skovkranset indsø. Men har man passeret den i båd udenfor farvandet, når sydvesten står ud gennem den på langs, så ved man, at den er hav helt igennem! I dag ligger dens vand dovent og glat som olie helt over til Valdemars Slot. Ude i strandens tang og boblende dynd vader en flok tamme høns omkring; de går og fisker i pytterne og gebærder sig i enhver henseende som veritable vadefugle. Men af og til går naturen over optugtelsen, de skraber bagud, så skidtet flyver omkring dem, og forråder derved deres afstamning. Et hættemåge par søger fra bredden svømmende at lokke deres unge med sig til søs, en af forældrene på dens højre, en på dens venstre side. Det går langsomt. Den nøler og kvier sig. Men da vi kommer ganske nær, går sagen i orden i en fart. En regnspove letter fra

Tåsinge

strandbredden, og langt ude basker et par grågæs op; og da vi når engene på Vemmenæs uden for skovene, jager nogle rødben-klirer forbi, og en mængde viber tumler sig over markerne.

Forbi Vemmenæs færgesø kom vi gennem skovene til halvøens nordkyst, bestandig over ensformige, kedsommelige, dyrkede marker. Kun kysten ved Stenodde er morsom på grund af sin høje stangskov, hvis åbne rader af vældige stammer ligner et mægtigt stakit, gennem hvilket man ser over det blånende bælt mod Langelands fjerne kyst. Overalt selv herude på den ensomme halvø, ligger husene tæt langs vejene, overalt er haver og hegn; man slipper næppe løs fra den ene landsby, før man opsluges af den anden. Det er det fynske, frodige landskab om igen - men glattet ud som et stykke kagedej. Vor største oplevelse derude på disse kanter var mødet med høgesangerpar med deres unger, som sad under hækken ved en vejgrøft. Jeg så pludselig Johannes Larsen, der kørte forrest trille af cyklen, som om han var anskudt, og forsvinde i grøften, hvor jeg efter sneg mig hen og fandt ham liggende på maven med kikkerten for øjnene. Han fortalte mig siden, at det kun var fjerde gang i sit liv, at han så denne fugl her i landet.

Høgesanger

På tilbagevejen kom vi gennem landsbyen Landet, hvis kirke er et smukt eksempel på den romanske type, som fra Jylland er vandret ind over de sydfynske øer til Langeland, og hvis arkitektoniske stamfader er domkirken i Slesvig by. Den er opført af kvadersten, og rundt om i dens mure findes nogle ganske fortrinlige, indmurede granitrelieffer, således en tympanon med en kristusskikkelse mellem en kentaur og en løve, og på den søndre mur en gående, brølende løve med tungen ud af gabet - rimeligvis djævelens symbol - i kunstnerisk henseende det bedste af alle reliefferne.

Portalen mellem våbenhuset og kirken er et romansk arbejde af stor skønhed. Den er ikke, som Trap påstår, af kamp alene, men af kamp og sandsten. Desværre er den restaureret på ganske skandaløs måde, thi ikke alene er de gamle sten utvivlsomt blevet pudset af under restaureringen, formodentlig for at gøre dem "pænere" på overfladen, hvad desværre er lykkedes til fuldkommenhed, men udbedringer og reparationer er foretaget med ølandskalk og - Gud hjælpe os! - med cementstøbning. Forneden er enten stenene helt nye, eller også har de fået en så grundig afpudsning, at de ser sådan ud. Overfladen i både de nye og de afpudsede sten er grim og uædel, og har intet med gammelt håndværk at skaffe.

Tåsinge

Altertavlen er en på uhøvlede brædder udført, temmelig slet kopi af Memlings alterbillede i Lübeck.

Nær Landet kirke fandtes tidligere et kapel, helliget St. Jørgen, en helgen, som i det hele har spillet en stor rolle på øen. Af nogle sølvskeer med indskriptionen: Help, Ridder St. Jyrren!, som tidligere fandtes her, kan man slutte, at denne helgen, også kaldet St. Georg - efter sagnet en kappadocisk prins (!) - har stået højt i kurs på øen.

Fra vor ankerplads ud for St. Jørgen på fynssiden tog vi næste dag atter over til øen og kom over Bregninge til Galgehuset på Galgebakken, beliggende lige hvor hovedvejen deler sig vest for Pederskov. Det er øens gamle rettersted, og huset, som ligger deroppe, er ikke hyggeligere end dets navn; noget mere forfaldent og skrækindjagende skal man forgæves søge. Men en fortrinlig udsigt er der her fra højderne over de store flader imod syd helt ned mod Lunkebugten. Hvorfor mon man for øvrigt altid slæbte de arme syndere op på høje udsigtspunkter, før man hængte dem endnu højere op?

Hvornår er monstro overgangsperioden her til lands faldet mellem hængning og halshugning af forbrydere? I ældre tider var der stor forskel på rangforordningen også mellem skarnsfolk, den fornemme rettedes med sværd, den gemene hængtes op ved sin hals. Efterhånden er jo imidlertid øksen hos os blevet et mere demokratisk redskab, vel sagtens som følge af, at adelsmænd i det sidste par hundrede år var så sjældne gæster på de nævnte udsigtspunkter - medens det i andre lande (England, Rusland osv.) endnu bestandig er strikken, der er i gang.

Egnen her omkring Galgebakken og sønden for denne er fuld af uhyggelige sagn. Trods sin isolerede beliggenhed var Tåsinge i gamle dage alfarvej for mange slags folk, fra fornemme personer til bissekræmmere og studeprangere, men hyppigt folk med mønt på lommen! Rejsende med Langeland og Lolland som mål kom over Bregninge Kirkebakke, og ad denne vej over Tåsinge fór folk til Ærø, Sønderjylland og Holsten. Så snart man fra Galgebakken kommer gennem "leddet", der fører ind i Landet sogn, er man på de områder, hvor skarnsfolk i de tider lå i mørket og ventede på deres ofre. Så godt som alle øens "led" ved dens sogneskel er berygtede, og endnu holder i sorte nætter spøgteri og djævelskab dette ry ved lige. Dette er tilfældet med "skilleddet" mellem Melby og Gjesinge og Højemølle Led mellem Lundby og Bjerreby. I nærheden af Galdebakken ligger den mindre Troels Banke, der har navn efter en bissekræmmer, som her dræbtes og udplyndredes af mænd fra selv Lundby; stedet her bag "Lunde holme" må have været godt valgt til udåden.

Det er næsten altid spøgelseshistorier, der knytter sig til disse steder: En sort hund farer overvejen foran en, en hvis skikkelse følger en i hælene, eller man hører de hemmelighedsfulde lyde af listende, hastige fodtrin eller af hestetrampen. Landskabet er hernede mest lavtliggende og overordentlig fladt og har sikkert tidligere været øde mose, uvejsomt og ufremkommeligt uden for den smalle vej, der førte over det. Det ser endnu godt nok ud til, at her kan have været uhyggeligt ved nattetide. De to småbyer Melby og Gjesinge, der nu liver op i landskabet, har vel dengang kun været nogle få, ensomme huse i to små klynger og langt fra andre boliger. På denne overbefolkede ø virker stedet endnu næsten skummelt ved sin ensomhed.

Vi agede sydpå til Bjerreby for at se kirken. Hos lærer Høgstrøm i Bregninge, som har skrevet et par udmærkede instruktive bøger om øen, havde jeg dagen før set nogle af ham udførte tegninger af den gamle Bjerreby kirke, som nedreves 1904. Den var ligesom Bregninge kirke opført af rå og kløvet kamp - en

Tåsinge

del af bygningsmaterialet var hentet fra det gamle St. Olufs kapel, som lå tæt sydøst for Lundby - og den så efter de omhyggelige tegninger ud til at have været fortrinlig. Der fandtes i den nogle kalkmalerier, som at dømme efter de udmærkede småkopier, læreren havde lavet efter dem, må have været ypperlige. Hr. Høgstrøm udtalte som sin mening - og han deler denne med adskillige andre godtfolk på øen - at det var ganske unødvendigt at nedrive den gamle kirke, som var solid nok til, at en restaurering kunne have bjerget den. Men nu blev den altså for en snes år siden jævnet med jorden af nogle foretagsomme folk! Og den har givet plads for et højst uhyggeligt monstrum af højrøde mursten - en slags forsamlingshus med tårn, der er en fornærmelse mod al god smag.

De pragtfulde gamle sokkelsten har man anvendt i sokkelen til den nye bygning, men spredt rundt omkring, og mellemrummene er udfyldt med den almindelige kostalds - stensætning med cement fugning. De gamle sten, som er indtil 2 m lange, har en overordentlig ædel og skøn profil, og på enkelte af dem er indhugget det kendte port-ornament. Vi fandt stendiget omkring kirkegården adskillige af disse sokkelsten, sprængt for at kunne passe ind i de huller, de skulle udfylde - vi fandt tydelige spor af sprænghullerne i dem!

Det var oprindelig min hensigt, at jeg altid, hvor vi på vor rejse fandt, at ukyndighed, vandalisme eller hærværk var gået ud over vore gamle mindesmærker, ville opspore de ansvarlige ophavsmænd til skaden og angive dem. Men jeg har måttet opgive dette på grund af de besværligheder, det ville føre med sig og af den sørgelige årsag, at materialet ville blive alt for stort! For ikke at sprænge denne bogs rammer må jeg desuden indskrænke mig til at berette om den skete skade uden at udlevere gerningsmændene. Det skal dog i dette tilfælde nævnes, at det er godset Valdemars Slot administration, som har ladet den gamle kirke på stedet nedrive og opført den ny, naturligvis med støtte af en "kunstnerisk konsulent"!

Kirken har en altertavle, som hang i dens forgænger og er en kopi af altertavlen i Thurø kirke, men ikke så god som denne. Dens blå baggrund virker fattig i sammenligning med guldgrunden på originalen, figurerne er dårligt udførte. Her findes desuden et par gode stolerader fra midten af det attende århundrede og en udmærket, romansk døbefont fra den gamle kirke. Selve kirkerummet er som det ydre rædsomt. Det falder godt i tråd med alt det øvrige, at det tarvelige træværk er bemalet med den blågrønne farve, som er almindelig anvendt på køkkeninventar. Andagtsvækkende er denne lade ingenlunde!

Gennem Skovballe by nåede vi ned til dennes udskibningssted, hvorfra vi stirrede ud over det sydfynske øhav som israelitterne ind i det forjættede land. Hel Drejø sogn lå foran os med alle sine øer synlige, til trods for at vi stod så lavt som i selve strandkanten: Birkholm, Odden, Mejlholm, Hjortø, Hjelms Hoved, Drejø og Skarø dukker op ved siden af, foran og bag ved hinanden. Den fine søndenvind jager havet i glidende småbølger nordover - der ser ud som om alle øerne er på hastig vanding mod syd.

Fra vejen vest for Varø ser vi ud over Monnet i syd, et uendeligt græstæppe, flydende på det blå hav, en uendelig gevækst på Tåsinges fede krop, der yderst ender i den skarpe knop Vårø Knude. Vi kører videre mod øst mellem levende hegn over det bestandige flade land og ser kun fra det ene hegn til det andet. Det er som en eneste, afskrællet oase, men alligevel - hver eneste plat derpå har sit at fortælle, har sin ejendommelige poesi.

Varmen overvælder os, vi står af cyklerne, smider os ved kanten af et stort vandhul ved vejen og får piberne tændt. Røgen driver ud over den rolige vandflade, ganske langsomt, til den når et bestemt sted, så løftes den pludselig til vejrs og forsvinder.

Tåsinge

Sådan en lille ensom dam er en mærkelig ting, noget ganske for sig. Her ligger den mellem de dyrkede marker med sin egen urgamle vegetation, sit eget ejendommelige liv. Bonden har endnu ikke kunne få has på den, sejlivet har den holdt sig fra længst svundne tider, måske er den sidste levning af en sø, og alt, hvad denne har rummet, har trængt sig sammen på denne lille plet, som nu kun er 3 - 400 m² stor. Men næsten alle søen særegenheder er bevarede.

Nogle kæmpemæssige, gamle træerødder ligger mellem vejens dige og vandet og skjuler næsten dette med sine forvitrede, krumme arme. Dammen er på alle sider omgivet af smukke pilebuske, seljpil og en anden art med blade, der er sølvagtige på bagsiden. Ned mod vandet står nærmest vejen et pragtfuldt, bredt bælte af blomstrende spiræa, længere borte hælder en krans af høje, mørke brændenælder sig ud over en hel skov af pindsvineknop, der står nærmest ud mod vandspejlet hele dammen rundt; ranke som tændte kærter står de med deres saftige, gyldengrønne farve mod det dyblå vand. Bittersød natskygge gynger blødt på sin bøjede stængel, dens kadmiumgule støvdrager sider som små bitte julelys i de violette blades stager. Kattehalen står lige til vejrs, pralende med sit røde blomsterflor, mens dueurten beskeden og bly pipper frem hist og her med sine blide farver.

Store guldsmede jager over vandet, og omkring de gamle træerødder vrir det af alt muligt kryb og af summende insekter. Det kribler og krabler omkring planternes stængler ude på det dybe vand, dets overflade stribes af hjulbenede vandkalve og alle mulige små uhyrer, der jager hinanden i fuld krigsmaling og med djævelskab ud og øjnene. Muddret på bunden sprager og sender bobler til vejrs, der brister som store, underlige øjne.

Pludselig pusler det mellem sivene, og tre lappedykkerunger kommer roende ud på det åbne vand, hvor de giver sig til at fiske. Moderen viser sig et øjeblik bag et fremspringende hjørne, men forsvinder straks igen, da hun ser os. Ungerne har endnu stribede halse og lyse dun på gumpen. Et øjeblik efter kommer en grønbenet rørhøne i stor hast tværs over dammen med en lang kølvands stribefølge efter sig; så forsvinder hun atter mellem rørene. Vinden rifler det dyblå vand ude på midten og rasler sagte med spiraens og nældernes toppe.

Gennem de smukke og velbevarede gamle byer Vårø og Stjovl - den sidste med et ganske henrivende gadekær - er vi nået nordpå ad vejen omtrent til Lundby. Her, hvor udsigten er smukkest ned over de faldende bakker mod Lunkebugten, hvor bølgende kornmarker, levende hegn og grønne skove veksler over den jævnt hældende skråning ved bugtens blå vande - her, veksler over den jævnt hældende skråning ved bugtens blå vande - her, hvor endnu navnene Kimervejen og Kimergården er minder derom, lå i gamle tider den gode St. Olufs Kapel. Den hellige mads billede hentes hvert år herinde og blev efter tilsåningen båret rundt om markerne, for at sæden kunne få lykke, fremgang og vækst og vorde rig og mangfoldig! Og for slægt efter slægt velsignede den gode helgen det kære korn og gav bonden brød i hans ovn.

Og så endte han selv derinde i ovnen!

En bonde havde vandret med St. Oluf under armen den ganske dag, og skønt han gik, så sveden randt, tog det ham længere tid, end han havde beregnet, thi agrene lå så spredt. Han kunne ikke nå at få det hellige billede bragt under tag i kapellet, før sol gik ned, hvad loven strengt bød. Han tog da hemmeligt helgenen med hjem og skjulte ham i sin bageovn om natten, for så snart sol igen kom på himlen at bringe ham til hans plads. Men træt af den lange vandring sov bonden over sig, og tjenestepigen tændte om morgenen ild

Tåsinge

op i ovnen til bagning; da bonden endelig kom på benene, var helgenen for længst gået op i luer og afret til himmels gennem skorstenen. Intet under, at i den gård ville aldrig siden noget lykkes!

Men således gik det til, at den hellige mands billede lige til det sidste var medvirkende ved fremstilling af det daglige brød.

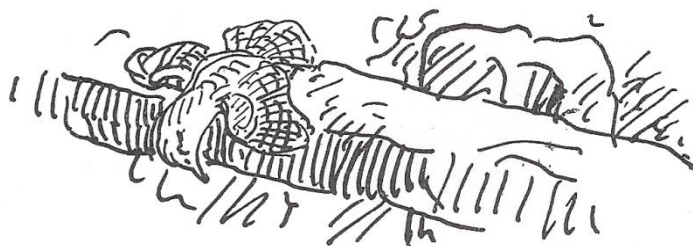
Det lille kapel nedreves først i 1634, og dets sten anvendtes til opførelsen af et gravkapel ved den gamle Bjerreby Kirke, hvilket nedreves sammen med denne i 1904. Skal man derfor nu søge de gamle sten, må det vel være i kirkegårdens dige eller i bøndernes stenpikninger.

Ad den fuldkommen snorlige vej, der fra Bregninge Kirkebakke jævnt skråner ned mod Vornæs Skov, er vi en eftermiddag nået ned til dæmningen syd for denne mellem Vornæs Vejle og havet, som her løber ind i en lille yndig bugt mellem bøgeskoven og vejlens vide flader. Gennem skovens fuldkomne stilhed og dybe skygger, hvor solen kun glimtvis striber den grønne, kølige bund, kommer vi pludselig ud på dæmningen, hvorover lyset fra den lave sol kastes blændende ind over vejen i øst med dens brudte, uregelmæssige rækker af laguner og små søer, dens rørskove og spredte, forkrøblede buske og det vide, lave land omkring den, hvor der hist og her i det fjerne skimtes et ensomt hus - og bag alt dette Nordtåsinges højland, der løfter sig i nordøst som blånende bjergkæder. På dæmningen et enligt køretøj langt borte som en mørk, næsten ubevægelig silhouet - en ellers intet levende at øjne. Ved bugten en gammel, sammenstyrtet bådebro med en sunket jolle, halvt fuld af vand, og på nogle pæle ved stranden et gammelt træskur af størrelse som et almindeligt lysthus, på hvilket der med prangende bogstaver står Fyens Foderstof Compagni - det er de eneste mindelser om en fjern verden og dens forgængelige tant.

Men så snart man træder ned fra dæmningen og bevæger sig over vejen, kommer der liv i landskabet. Sværme af hættemåger letter fra deres kolonier på de rørklædte holme udi i søerne, kommer i tætte skarer op over én og fylder luften med en skrigen så voldsom og øredøvende som på de rigtige, små fugleøer. Klirer blander deres skælden deri, mens de i vide cirkler flyver om os, til vi er kommet tilstrækkelig langt fra deres yngel, og viber jamrer hæst og langtrukket over de åbne, våde marker. Et par hejre står stille og kloge på det flade vand i en lille bugt; med deres spejl billede stående på hovedet under sig ligner de et par mærkelige, lange hieroglyffer, fuldstændig ubevægelige - indtil en rødhalset lappedykker pludselig skal forbi og sender bølgeringe over vandfladen, som ødelægger hele regningen. Et par gråænder med ællinger har travlt med at komme væk og sætter fuld damp op i spidsen for hele flåden af småkravlet i deres kølvand. En gang imellem ser det ud, som de afskyder en torpedo ud til siden, men det er bare en af ællingerne, der har fået øje på en flue og happer den. Mindst halvtredsindstyve blishøns svømmer længst ude på det blanke vand og fodre deres unger.

Som vi gik ved vejlens sydkyst langs et lille krat, opdagede vi pludselig en gærdesmuttehun, som fodrede sine unger, der sad på et lægtegærde i skovbrynet. Ungerne forsvandt ved vort komme øjeblikkelig i buskadset; men moderen lod sig falde sammen på den øverste lægte, hendes hoved sank ned til siden med halvlukkede øjne, fjerene på halen og de slapt hængende vinger var vidt udsprede - den var et fuldtro billede på en død fugl. Således lå den "tot", til vi endelig kom alt for nær, så stak den af! Ingen af os havde før set en gærdesmutte opføre en sådan film, der er så almindelig at iagttage hos mange andre småfugle, når de vil lokke en fjende bort fra ungerne.

Tåsinge

Under samme skovbryn fandt vi en fluesnapper i færd med at fodre sin store unge. Det er en forbløffende, taskenspilleragtig sikkerhed, hvormed moderen snupper insekterne i flugten - et par hvirvelvinde i luften, og dens næb er aldeles fyldt. Mærkelig spraglet er ungens dragt; skønt moderens fjerklædning er ganske jævn, er ungen spættet og vatret omtrent som en rovfugl. Da den samtidig under fodringen stritter ed alle fjerene, ligne den snarere et fantastisk insekt end en fugl, og den synes langt større end moderen.

Ganske tæt op ad landevejen fandt vi i rørskoven en sivsangerrede med nyfødte unger. Det var kun tre alen fra dæmningen, hvor vognene kommer skrumplende i de ujævne spor. Men stedet må altså på en eller anden måde have særlig interesse for sivsangere.

Dæmningen gennembrødes og ødelagdes fuldstændig af stormfloden dagen til nytårsaften 1904, men genopbyggedes året efter af stamhuset.

Vornæs Vejle er det mærkeligste sted på denne ellers så gennemdyrkede ø, den er forlenet med alt det lave, vide lands ejendommelige skønhed, intet hegn eller andet menneskeværk rager op og forstyrre indtrykket af den fuldkommen uberørte natur - den er lidet kendt og aldrig søgt og derfor endnu fuld af fred og ynde.

En strålende sommermorgen kørte vi fra Svendborg i en magelig bil sammen med dr. Kjær og hans frue, født Constance Adda Reedtz-Thott og enke efter baron Juel-Brockdorff, den forrige ejer af Valdemar Slot, for at begive os med færgen til Tåsinge og bese slottet, i hvis administration fruén nu har sæde. Da vi var kommet igennem det yndige Troende med dets gamle bindingsværkshuse og træbeplantede veje, gled vi kort efter gennem parken ind på den mægtige slotsplads.

Selve hovedbygningen, som er énlænget, men af imponerende dimensioner, og som langt ude fra havet, navnlig ved sit vældige tag, virker både mærkelig og smuk, er på nært hold temmelig kaserneagtig og klodset. Men unægtelig virker det hele ensemble storslået med de lange symmetriske sidelænger, der indrammer den uhyre gårdsplads med dens dam ud mod standen. Imposant er indtrykket, men noget koldt og uindbydende.

Af det gamle oprindelige Valdemars Slot er nu intet spor tilbage. Dette, som opførtes i 1629-33 af Jørgen Scheffel og Andreas Ferch efter tegning af Hans van Steenwinckel, lå oprindeligt på et fremspringende næs, Tronøret, idet de bag slottet liggende lave engstrækninger dengang var en nordgående arm af Lunkebugten. Søværts kom man således lettest til det gamle slot som lå i en cul de sac, hvortil den eneste adgang landværts var over tangen fra Troende. Slottet var en af Christian IVs bekendte renæssancebygninger ("hollandsk renæssance") af ret beskedne dimensioner med sandstensornamenter, tårne og spir, i "Rosenborgstil". Tænker man sig dette slot i dets daværende omgivelser, har man et landskabsbillede, som vanskeligt kunne være forskelligere fra det nuværende.

Tåsinge

Slottet, som delvis opførtes af stenene fra det gamle Kjærstrup, var tænkt som en gave fra kongen til hans søn med Kristine Munk, den unge Valdemar Christian, som imidlertid aldrig kom i besiddelse af slottet, men hvis navn det bærer. Efter Corfitz Ulfeldts fald gik Valdemar Christian nemlig i svensk tjeneste og endte sine dage på valpladsen ved Lublin under en af Carl Gustavs fægtninger med polakkerne. Kirstine Munk flyttede hertil fra Kjærstrup og boede her vistnok fra 1633 - 58. Efter hendes død gik godset i arv til hendes datter med Christian IV, Hedevig, gift med Corfitz Ulfeldts broder, Ebbe Ulfeldt, som efter broderens fald ligesom Valdemar Christian tog plads under Sveriges banner og deltog på svensk side i den skånske krig for aldrig mere at vende tilbage til sit fædreland. Således kom Frøken Hedevig, som hun bestandig vedblev at kaldes af beboerne, i enebesiddelse af godset og slottet.

Under denne lebendige dames regimente blev det store gods i løbet af få år så godt som fuldstændig sat over styr. Hun har sikkert arvet en god del af sin kongelige faders blodrige temperament, men det gav sig kun synlig udslag i nogle dundrende fester, og hendes fremtræden har åbenbart ikke ved alle lejligheder været helt royalement, som senere skal vises. Årene fra 1658 - 64, da hun boede på Valdemars Slot, blev de mørkeste i øens historie; men det må lades den høje dame, at hun ikke var ene om at lave denne malheur, men som forbundsfælle fik nogle sværme af Carl X Gustavs lejetropper, som i årene 1658 - 59 huserede frygteligt over hele øen, brændte og plyndrede, udsugede beboerne og totalt ødelagde næsten hele slottet. Hvad øen led i disse to år skal man læse om i synsforretningen, som foretoges i 1660 "af 8 af Øens Dannemænd." Efter denne at dømme må man lade svenskerne, at de har gjort sig umage for at gøre rent bord på øen og i slottet. I det fuldstændig udplyndrede og tomme slot er efter krigen alt jern og andet metal bortslæbt, vinduer og døre borte, enkelte tage og mange lofter forsvundet eller smadrede, murene ødelagt og flere steder brudt ned, træerne i parken omhuggede. Skorstene var nedrevne, og sol og regn gik gladelig fra øverst til nederst gennem de øde rum.

Og ikke bedre er det gået godsets bondegårde, hele øen er et billede på fuldstændig ruin.

Frøken Hedevigs talenter gik ikke i retning af at bringe godset på fode igen efter svenskernes besøg, hun havde mas nok med at holde sine kreditorer fra halsen, Og dertil kom, at fogeder snød hende på det forskrækkeligste. Ridefogeden Peder Ibsen fik sin afsked på gråt papir, og han var ikke den eneste af slottes fogeder, som fra æens prædikestol fik tilhold om at rømme øen inden tolv timer. Efter de beskyldninger for ødselhed, som fogeden til gengæld rettede mod den fornemme dame, ser det ikke ud til, at man inden for slottes mure just har søgt at råde bod på den misere, som herskede uden for dem.

Her levede man flot på stumperne!

Tåsinge

Det kom til sidst så vidt, at Frøken Hedeveg for resterende løn måtte tilskøde et par af sine tjenestepiger bøndergårde i Melby og Strammelse - og det var dog ikke fordi lønnen i de tider var så overvættets høj; en tjenestepige kræver omtrent samtidig ved skiftet efter Christen Smed i Nyby for to års løn tre sletdaler, og den almindelige pigeløn var sådan noget som 7 al. vadmæl, 4 al. lærred, et par sko og fire mark! I løbet af fire - fem år fik Frøken Hedeveg det spredt for alle vinde, som så møjsommeligt var samlet. Til sidst lod hun sin fuldmægtig på tinge beedige, at der aldeles intet pantefrit gods var tilbage på øen, og da stadshauptmand Jørgen Matthisens arvinger i Købehavn fremkom med fordringer på 4.809 rdl. 5 mk. 7 sk., måtte selve slotsbygningen overlades dem som ækvivalent for denne sum. Frøken Hedeveg havde imidlertid været snedig nok til at pantsætte en del af øen pro forma til sin svoger, rigshovmesteren. Men af frygt for, at dette skulle komme for dagens lys, flygtede hun endelig bort fra øen, således som det står anført i en af Landets sogns gamle kirkebøger: "N.B. d. 7. April rejste Frøken Hedeveg fra Thossing med et Skibsrøm."

Ved højesteretsdom over hendes mand, landsforræderen Ebbe Ulfeldt, kom hans gods på Tåsinge under kronen og blev kort efter udlagt til rytterdistrikt. Således befandt det sig i 1678, da Valdemars Slot med en del af øens jorder kom i Niels Juels besiddelse. Det var en ørken med en ruin som hovedgård; da admiralen første gang kom agende gennem "Vindeby haver" og Bregninge Skov, så han til alle sider så godt som kun stubbe ragende op over jorden.

Tåsinge

Niels Juel

I synsforretningerne hedder det om godsets bøndergårde f. eks. "Har intet at saá Jorden med. Jorden er ikkun meget ringe. Manden er flittig nok, men er udi hel slet Tilstand." Om en anden: "Kan saá Jorden og kan liste hen i Sommeren (!) - Jorden er i temmelig Tilstand. Mande flittig og temmelig dygtig..." osv. - Rasmus Huermand i Bjerreby døde i sådan armod at hans enke "kastede Nøglen paa hans Krav" - et af datidens udtryk for, at hun overlod kreditorerne nøglen, så kunne de selv se, om de kunne finde dækning for deres krav, for hun kunne ikke!

Niels Juel kom i besiddelse af disse herligheder for prisepengene for de atten skibe, han tog fra svenskerne i Køge Bugt - han fik altså ikke godset af Christian V, således som det i almindelighed hedder. Slottets jord på 55 tdr. hartkorn, det herunder hørende bøndergods på 741 tdr. hartkorn, og Landet kirke med 13 tdr. hartkorn betaltes i alt med 32.385 rdl. 30 sk. Slotsbygningerne måtte særskilt købes for 3000 rdl., og selve hovedbygningen, som var pantsat af Frøken Hedeveg, købtes for en sum af 516 rdl. - hvilket bedst viser den tilstand, hvori den befandt sig.

Slottet bel af Niels Juel fuldstændig ombygget; det opførtes fra ny uden tårne og med en frontispice, som dog senere er fjernet. I den sydlige fløj byggedes et kapel, som blev indviet den 3. oktober 1687 af admiralens gode ven biskop Thomas Kongo under store festligheder. Godset var dengang allerede så godt som helt bragt på fode igen. Men i øvrigt hører man ikke meget til Niels Juel på Tåsinge i de atten år, han var øens herre. Admiralitetet i København krævede næsten bestandig hans nærværelse. Det var hans hustru Margrethe Ulfeldt, som tog sig af hele den store bedrift og gjorde det med stor kraft og besværligheder og klager. Hun gik selv i hovmarken og passede, at ladefoged og ridefoged svang svøben med lempe, og at alt arbejde dog blev udført vel.

Den 8. april 1697 måtte den gamle admiral of gehejmeråd "i sidste havn fortøje". Han døde i sin gård på Kongens Nytorv, og godset gik over til hans enke, som ved sin død seks år efter overlod det til sine børn.

Mange gange senere er slottet restaureret, sidst i 1880, da det gennemgik en mængde forandringer. Under den samtidige restaurering af kapellet opdagede man nogle bogstaver under kalken på muren mod slotsgården, og der fandtes en inskription, som fortæller om Niels Jules overtagelse af godset, samt følgende vers:

Staa jernstüfwe steen
og bliv til ævigt minde
om slig Søe Helt og
saa stor dyds mandlinde
som Juel og Ulfeld er.
Gud lade deris sæd
til roes og ære gaa
i deres foode fiæd;
saa længe floder skal
paa verdens strømme larme,
og Taasing favnes skal
af Belts krumslibrig arme,

Tåsinge

saa længe Konger ved
at prise Manddoms art,
saa lefwer han, og hun
deri har hendes part.

Det er overflødigt at tilføje, at Thomas Kingos navn står på kalken under disse vers; de er en god prøve fra hans værksted. De er kun malede på muren, de burde hugges i kampesten!

En indskrift oven over digtet kundgør, at kongen skænker (!) dette slot til "Hans Majestæts højtbetroede Søslagter!"

Hvorledes var nu befolkningens kår på øen i disse omskiftelige tider? Hvordan så der ud i et bondehjem på svenskekrigens tid på denne rige ø, hvis herligheder Arennt Berntsen berømmer så højt? Ja hør engang:

På vejen fra Kjærstrup til Lundby lå på Niels Juels tid skovfogedstedet Svenderuphus. Skovfogeden eller skonrideren, Christian Pedersen, var uven med ridefogeden og trængte en nat ind til ham og bibragte han otte stik med sin hirschfänger. Da han ikke kunne betale den idømte bøde på 154 rdl., blev hans indbo udlagt til dækning af beløbet. Han har altså været en "standsperson", ellers var han vel blevet hængt op straks i stedet for at slippe med en bøde. Man får ved denne udlægsforretning et begreb om, hvad et sådant hjem rummede af værdigenstande:

"I Stuen var et lille brunt Træskab med tvende Rum og med Skuffer, en jernbeslaaet Egekiste, er Egeskrin og endnu et ganske lille Skrin. Endvidere et Syskrin, et Fyrretræs Bord, et Himmelsengested af samme Materiale, i denne Seng en Olmersdugs Overdyne, to Hoveddyner og to Puder, samt et blaat Omhæng af hjemmegjort Tøj. Paa Højre Haand indenfor Døren var endnu et Sengested, men uden Himmel; heri laa en blaarandet Underdyne, to smaa Puder og et gammelt Vaar. I Stuen var endvidere en gammel Jærn - Bilægger - ovn, to Fyrllaasebøsser og en do. med Flintelaas, et lidet Spejl med forsølvet Ramme, en liden flamsk Bænkedyne, seks smaa Contrafejstykker og en gammel Ruslæders Stol (èn stol) - I Køkkenet fandtes en lille Messingkedel, et Tinfad og tre Tallerkener. I Stalden eller Fæhuset var to kulsorte Køer, en sorthovedet Kviekalv, en gammel brun Hoppe og et skimlet Føl". -

Dette var de "herligheder", man finder hos en herskabets højere tjenere, en skovrider, et af samfundets bedrestillede medlemmer. Men lad os se på en almindelig bondes pretiosa, f. eks Rasmus Hjulmands i Knudsbølle, ved hvis død man fandt følgende efterladenskaber:

En gammel, benløs jerngryde, fire trætallerkener, en gammel trækande, to lurfade og to lerpotter. Det var servicet; - møblementet var ikke mere prunkende: et bord og en bænk, et sengested "med fattig Indhold", en kiste og et skrin, indeholdende de få klædningsstykker, som stymperen ejede - og som han ikke havde på kroppen. Aldrig havde han været i tvivl om, hvad overtøj han skulle tage på, når han gik ud, thi valget kunne kun falde mellem hatten og den "forede Lue".

For Rasmus Hjulmands skyld kunne det for så vidt være revnende ligegyldigt, om der var svenskekrig eller ej; det var ikke hos ham, man hentede proviant eller sold! Men om sådan en stodder som følger af tidernes ugunst alligevel skulle spille helt fallit, eller han blev utilfreds med sin stilling i samfundet, så kunne han jo altid, om han ikke var for gammel, give sig til at være tjenestekarl; da var han i hvert fald i fredstid så godt som sikker på at kunne regne med følgende årsløn: et par sko, 6 al. skjortelærred, 5 al vadmæl, et par træsko eller 6 sk., et par handsker eller 1 mk. samt lærred til et par hoser. Det var jo ikke store sager, men

Tåsinge

betegnede dog et avancement, fra man var tjenestedreng og måtte klare sig med vadmæl til en klædning, et par sko og lærred til en skjorte!

Intet under, om kniven en gang imellem faldt sådan en stodder i hænder og han rendte til en af dem, som var nærmere ved at tage for sig af den "fructbare Herlighed". Og dog hændte det så sjældent. For øvrigt havde herremanden et godt beroligelsesmiddel over for opfarende gemytter mellem tjenere og hovbønder: det var træhesten! Denne kvadrupéde var indvandret fra Tyskland over Ejderen i 1634, opdagedes snart af godsejerne og toges i det intimere landbrugs tjeneste. Den var nem at anskaffe, den bestod simpelt hen af en skarp fjæld på højkant båret af fire høje ben.

I 1694 skulkede en tjenestekarl hos en hovmand i Gjesinge fra arbejdet, og "urtegårdsmanden" Isach Trolle lod ham smage sin stok. Karlen slog igen og gik mod Isach "med dragen Knif". Så kom træhesten af stalden, og karlen fik sig en tur. Men ridefodeden kom til og pillede nådigt rytteren ned af "Træmæreren". Denne var i øvrigt forbavsende lidt i brug her på øen; det nævnte tilfælde er et af de få, som kendes. Sammen med et andet torturretskab, "justitspælen" - en spids egepæl, som forbryderen måtte stå på enten med sko eller bare fødder, mens hans hænder var fastbundet til en mur - blev den allerede i 1765 forbudt på øen af herskabet. Sammenlignelsesvis skal det nævnes, at på Sjælland var træhesten endnu enkelte steder i brug så sent som 1827!

Det var admiralens søn, kammerherre, oberst Niels Juel, stamhusbesidder fra 1714 - 66, som i sine sidste leveår var så menneskeærlig og besynderlig fremskridtsvenlig. Og dog var det ham, som bønderne, vel nærmest for hans kraftigt gennemførte forbedringer på landbrugs- og havevæsenets område, kaldte "den gale Juel" eller "den onde Juel". Kammerherren havde bl. a. engang ladet forskrive en mængde frugttræer, som han gratis uddelte til bønderne. Han stødte her på bondens ikke usædvanlige vrangvilje mod nye foretagender. Kun få skønnede på gaven og mange var endog frække nok til at afhugge roden af træerne, før de plantede dem, for at kammerherren, når han red omkring for at tilse beplantningerne, kunne se, at slige narrestreger ikke ville slå an her til lands. Men kammerherren fik nys om sagen, lod ved sine jægere alle træerne undersøge, og et nyt kvantum blev forskrevet. Så forsamlede han de genstridige bønder i slottets flisesal, pryglede dem dygtigt igennem med sin ridepisk, gav dem nogle nye træer og lod dem gå. Og

Tåsinge

så slog plantningen an! Mange bønder på øen, som nu har en rig indtægt af deres store frugthaver, der nu noget anderledes på "den onde" kammerherre.

Et portræt af ham på slottet viser ham som en lille leversyg herre med et udtryk som en godlidende og stærkt melankolsk bulldog, hvis ben stikke i et par mægtige brandspande af ridestøvler. Portrættet er i øvrigt så slet malet, at man har lov til at tvivle om dets lighed. Denne tvivl vil øges stærkt, dersom man fæster lid til de historier, som sætter den høje herre i forbindelse med en anden af de berømte skikkelser, som slottet har huset - nemlig digteren Ambrosius Stub.

Stub var "skriverkarl" på Valdemar Slot, vistnok fra 1740 - 52; helt nøjagtigt kende man ikke årstallene, men der har altså været midt i kammerherrens regime. Vi finder dog ikke digteren her under de samme sørgmodig-romantiske forhold som i skuespiller, der bærer hans navn; det er sandt at sige ikke mange af de Molbechske teaterrekvisitter at finde på slottet. For det første havde kammerherren ingen døtre, så den kønne Abigal må vi straks sige farvel til! Som erstatning får vi ikke andet end følgende uddrag af Lundby kirkebog: "1753 d. 7. Marts døbt Karen, uægte Barn af Maren Hviid. Faderen sagdes at være Ambrosius Stub, som var Skriverkarl hos N. J.

Den talentfulde skriver skal have stået i yndest hos sin høje patron, men har benyttet denne til at tage sig visse friheder over for ham bl. a. ved i versform at sige ham mange sandheder, der efterhånden blev så drøje, at kammerherren søgte en lejlighed til at blive ham kvit. Da denne måske har ladet vente noget længe på sig, forgreb han begivenhederne på en måde, som man har svært ved at sætte i forbindelse med hans retlinjede og åbne karakter: En dag, da der var gæster på slottet, sendte han Stub, som også var slottes bibliotekar, op i biblioteket for at hente en bog. Her modtoges han af et par forklædte, håndfaste karle, som slæbte ham og hans få ejendele om bord i en båd og bragte ham bort fra Tåsinge.

Der går sagn om, at obersten og præsten engang skulle have tjæret sadlen på Ambrosius Stubs hest, så han hang fast med sine fløjls-permissioner, da han ville stige af, og at Stub til gengæld anbragte nåle med spidserne opad i prædikestolens pude. Det var god karlfolkeskæmt i de tider - men det var ikke lige børn, der legede her! Og er det rigtigt, da har det ikke været karakteristisk for alle slottes høje besiddere, hvad der står på ligstenen over Christiane Henriette Lovise, f. von Schleunitz og gift med Carl Juel, nu hvilende i slottes kapel: Hun holdt sig fyrstelig med Gud og mennesker!

Af kirkebogen i Vemmingdal erfarer man, at Ambrosius Stub allerede d. 17. oktober 1735 der i kirken var blevet "kopuleret" med Mette Kathrine Schousboe. Han var altså en gift mand, da han kom til Valdemars Slot - måske enkemand.

Han døde i Ribe 1758.

Langt mindre romantisk, end den former sig i skuespillet, har denne digters skæbne været, men næppe mindre trist. "Aus meinen grossen Schmerzen mach'ich die kleinen Lieder..." siger Heine. Det er ofte digterens skæbne - hans skole! Men lad Molbech nægte ham Abigal - livet skænkede ham efter kirkebogens ord Karen, Maren og Mette! Måske fandt han i Maren sin Highland-Mary.

Godset er blevet i Juel'ernes besiddelse til vore dage. En Kammerherre Carl Juel blev i 1812 ophøjet i friherrestanden under navnet Juel-Brockdorff. Carl Frederik Sophus Vilhelm Baron Juel-Brockdorff døde som ejer af stamhuset Tåsinge den 12. september 1900, og det overtoges af hans søn Fredrik Carl Niels

Tåsinge

Otto August Baron Juel-Brockdorff, men blev allerede i 1902 sat under administration på grund af den gennem mange år ophobede gæld. Baronen blev den 17. januar 1902 gift med Adda Baronesse Reedtz-Thott, datter af baron Reedtz-Thott til Biskoptorp på Fyn, men døde allerede i 1912. Hans enke, nu gift med dr. med Kjær i Svendborg, er medlem af slottets administration, hendes søn, den sekstenårige baron Carl Juel-Brockdorff, er dets nuværende ejer.

Vor bil standser foran slottets hovedindgang, og op ad den brede slotstrappe kommer vi ind i den mægtige forhal, desværre vansiret ved, at hundredevis af ækle hjortegevirer dækker dens hvide vægge næsten overalt fra loft til gulv

Det er en barbarisk form for vægpynt.

Med vor charmerende værtinde i spidsen vandrer vi herfra gennem sal efter sal i den vældige hovedbygning, hvor vore trin, om end nok så sagte, giver genlyd i de tomme, ubeboede rum. Henimod tyve værelser findes her, og deres imponerende dimensioner står i forhold til bygningens kolossale ydre. Alt herinde virker øde og forladt og er stærkt medtaget af tiden. Det ville årlig kræve en formue at vedligeholde og bebo dette palads! Mest medtaget er den store riddersal, vistnok det eneste rum, som står uforandret fra Niels Juel byggede slottet; men den er nu i den grad forfalden, at f. eks loftet bogstavelig talt hænger i laser på flere alens længde.

Velbevaret er det omtrent fem tusind bind store bibliotek, som rummer en mængde sjældne og kostbare værker, mest historisk litteratur, fra Niels Juels dage eller ældre og til vor tid. Og der samme gælder slottets fortrinlige malerisamling, i hvilken findes enkelte perler af ægte hollandsk malerkunst. Her findes et så pragtfuldt arbejde som Karel van Manders berømte billede af Christian IV, et pompøst og imonerende stykke malerkunst, ikke alene ved sine dimensioner, men ved dine toners kraft og pragt - det er et bål af farver!

Tåsinge

Hvor virker ikke trøjens og køllertens dybrøde gyldenlakstener mod omgivelsernes brun og gråt! - Ligeledes et mindre, men henrivende portræt af den unge Niels Juel, rimeligvis af Wuchters, og et bedårende ungdomsbillede af Valdemar Christian, hin søn af Christian IV, til hvem slottet oprindeligt er bygget.

Foruden et stort maleri af slaget i Køge Bugt, som kun har interesse ved sin instruktive tegning, findes her som minder om den gamle admiral tre af hans skibskister, af hvilke den ene er et sandt monstrum af størrelse; den er indvendig overalt tapeseret med gamle hollandske kobberstik, de fleste af betydelig kunsnerisk værd, og næsten alle med inskriptioner på hollandsk. Særlig husker jeg "månederne" på de øverste skuffers forside - en del skønne hollandske landskaber. Da Niels Juel en tid lang var i hollandsk tjeneste, er det sandsynligt, at han selv har hjembragt både kisten og stikkene. Alle tre kister havde messingbeslag af fortrinligt arbejde.

Tåsinge

Valdemar Christian som slottet blev bygget til

I et af de mindre værelser mod parken fandt jeg to kalkmalerier, af hvilke det ene fortjener at fremdrages af det upågtethed - det findes end ikke nævnt i det indholdsrige, illustrerede katalog over slottes malerkunst. Motivet er fra den gamle Bregninge Kirkebakke med to stubmøller i forgrunden og ud sigt mod Thurø Sund. Såvel motivet som dets behandling lader formode, at det er malet omkring det attende århundredes midte. Det er et mærkeligt billede ved sin næsten impressionistiske friskhed i anslaget ved sin dekorative opbygning, ved penselføringens kraft og ved den bedårende finhed og klarhed i farven. Ingen kan oplyse mig om, hvem dets mester er, men sandsynligvis er det en fremmed kunstner. Billedet lader ikke til at være højt vurderet på stedet, en hæsleg skærm er sømmet fast på væggen ved siden af det og et stykke ind over selve maleriet!

Tåsinge

Foruden en pragtfuld messehagel fra Frederik III's tid, bærende initialerne K. M. G. T. S. H. og H. G. T. S. H. F. T. T. (Kirstine Munk Grevinde til Slesvig Holsten og Hedevis Grevinde til Slesvig Holsten Frue Til Taasinge), med årstallene 1656 og 1661 og et krucifiks mellem de to damers våben, alt i ophøjet guldbroderi på dybrød, mønstret fløjlsbund, rummer slottes kister en mængde gamle, ypperlige bevarede dragter, som har tilhørt Juelske slægt gennem næsten tre hundrede år, mest kvindelige festdragter. End ikke disse pragtstykker blev det os nægtet at se, slottes oldfrue åbnede kiste efter kiste på sin frues anmodning, mens stykke for stykke blev trukket frem.

Og Her, mens de gamle tiders skiftende pragt gled forbi mine øjne - her var det, at jeg inden for disse mure fik det sikreste og mest levende indtryk af at være det gamle slots beboere nær. Hver eneste af disse dragter ser ud, som om dens ejerinde just har lagt den til side, som om det levende legemes duft endnu hænger ved den. Men hver for sig er de jo kun et dokument om en svunden tid, et udtryk for en kultur, som for længst er gået under. De vidner for os om den lykkelige forening af rigdom og forfinet ånd, som ingen klasse mere ejer, og som kun er en magt, når de er forenede. Lad os til sammenligning betragte de

Tåsinge

kunstgenstande - de største som de mindste - som nutidens herre i åndernes rige formår at frembringe ved at slå sig sammen med velhavende proletarer. "Skønvirke" bliver det - men sjældent ædelt: det ligge jo i ordet!

Fra slottes vinduer ser jeg ud over den fornemme park, som bestandig er under omhyggelig røgt. Mellem mægtige træers stammer åbner udsigten sig vidt over grønne plæner og blinkende, runde damme. Stille og verdensfjernt er der herinde mellem parkens træer, hvor hist og her en hvid bænk står lysende under løvets skygger i forgæves venten på, at beboerne igen skal tage den i besiddelse. Det eneste liv, jeg øjner, er et par ensomme hejrer, som betænksomme vandrer rundt ude på den fjerne eng, hvor før Lunkebugtens vande flød om de gamle Valdemars Slot. Skal livet aldrig vende tilbage til dette sted?

En kjoles raslen bag mig vækker mig af mine tanker. Jeg vender mig om - og dér, lige inden for den åbne dør, står slottes frue iklædt en af de gamle, fornemme festdragter. I kraftige folder falder den svære silke om hendes høje, elegante skikkelse, farvernes glans stråler som smilet på hendes ansigt, idet hun nærmer sig og med en spøgefuldst gestus nejer for os.

Der åbenbarer sig i et glimt for os alt det, som er ved at forsvinde for ikke mere at vende tilbage. Det er pragten og en af dem, som kan bære den! Og det er for mig, som om de to sekler, er er svunden, siden denne dragt første gang vakte undren inden for slottes mure, udviskes i et kort øjeblik, og jeg føler et pust af den fornemhed, som kun toner frem i følge med gammel race, og for hvilken vi endnu har et ord, der hedder adel.

Så går hun igen.

Nede fra slotsgården kommer lyden af højrøstede stemme. Et par vognladninger ferierende byboere er læsset af udenfor, de er på udflugt og skal ind og "gøre" slottet.

Den ny tid banker på porten...

På automobilture med familien Kjær havde jeg nogle gange kørt gennem Tåsinges smukkeste by Troense. En dag tog jeg ene dertil for at tage den nærmere i øjesyn og fotografere. Den er ikke alene øens, men en af Danmarks skønneste og ejendommeligste landsbyer, og tillige - endnu - en af de bedst bevarede. Husene, af hvilke der vel er omkring et halvt hundrede, ligger tæt mod hinanden langs vejene og er blandt de stilreneste bindingværksbygninger, vi har i Landet. Længere mod vejen er ofte forsynet med morsomme fremspring og udbygninger. Men desværre, også her begynder de altødelæggende cementsten at holde deres indtog. Ikke mindre end tre steder fandt jeg de gamle huse under nedrivning eller allerede jævned med jorden, mens tomten var omdannet til forhave foran et grimt cementskur af en bolig, hvorved ikke alene selve stedet, men den halve gade var ødelagt.

Ingen behøver at råbe vagt i gevær hos vor bonde, når det drejer sig om en sådan landeplage som mund- og klovsyge. Her er sagen grej nok, for den rammer pengepungen. Men hvem kan finde en højtaler, som er stærk nok til at advare ham mod cementpesten! - Denne skrækelige syge hærger snart hver eneste landsby i landet, forvandler adskillige af dem fra at være udtryk for vor høje, gamle bondekultur til lige så eklatante beviser for slet smag og viser den moderne bonde i en kulturel fornedrelestilstand, hvor han al sin læsning og oplysning til trods skal passe svært på, at han ikke bliver hængende.

Tåsinge

Ikke alene en mands omgang viser os, hvem han er, men i lige så høj grad det hus, han bor i, hans hjem. Så vist som trang til skønhed altid har været en kulturmåler, så vist er det ikke noget højt standpunkt, vor landbefolkning i øjeblikket indtager.

Vejen, som langs sundet fører gennem Troense by, er af stor skønhed, på den ene side de gamle huse omgivet af herlige haver, på den anden sundet med de store, forankrede skibe. Overalt ser man den frodigste beplantning, særlig iøjnefaldende er de mægtige kastanjetræer langs vejkanterne. Naturligvis skæmmes billedet ikke så lidt af de stor, moderne telefonmaster.

Om nogen særegen befolkningstype på Tåsinge kan der næppe være tale, den adskiller sig tilsyneladende ikke stort fra den sydfynske befolkning, med hvilken den altid har stået i livligt samkvem.

Alligevel mener jeg, at en mørk, noget lavstammet type er almindeligere her på øen. Som eksempel på denne kan jeg nævne den over hele øen kendte bonde Søren Lolk fra Vornæs. At træffe denne mand er at fatte interesse for ham, alene for hans brillante og mærkelig fremmedartede ydres skyld. Han er en meget smuk mand, lille af vækst, en tæt og harmonisk bygget, med mørkt hår, mørkagtig lød og dybe øjne. Skæg og hår lader han vokse som en kunstner og klæder sig med en vis raffineret simpelhed. For en del år siden byggede han sig et hus i gammel bondestil og fyldte det indvendig med smukt gammelt bohavede og husgeråd, så det efter beboernes udsagn fuldstændig ligner et museum. Efter at have læst Rousseau "vendte han tilbage til naturen", blandt andet på den vis, at han ved sommertid gik nøgen til arbejdet på

Tåsinge

sine marker. Nu bærer han dog altid klæder på kroppen, når han færdes uden for sine stuer, selv om han bestandig ynder at optræde i bizarre dragter.

Hans type er i mindre velplejet skikkelse ikke ualmindelig på øen; muligvis er disse enkelte mørke folk en reminiscens fra venderkrigene, da øen i hundreder af år var overordentlig stærkt udsat for angreb. Saxo beretter, at hele Fyn kunne være fuldstændig øde som følge af vendernes plyndringer, og muligvis har disse fremmede her på de sydfynske småøer ligesom på Falster sat sig fast i længere tid - på Sydlangeland viser f. eks. navnet Bagenkop, at her har ligget en vendisk koloni - og det formodes, at den særegne og ejendommelige tåsingske nationaldragt, der minder om den falstringske, er af vendisk oprindelse. Den skal have været meget pragtfuld og så kostbar, at kun velhavende folk havde råd til at bære den.

Så sidder jeg da en tidlig morgen ved Ventepose vandmølle for at tage den sidste afsked med det skønne Tåsinge. Det er mig noget af en sorg at nævne dette sted, at skulle tale vidt og bredt om det i stedet for at tie om dets yndigheder, så det bestandig som hidtil kunne være i fred for Per og Povl. Jeg kan ikke beskrive det, det unddrager sig overhovedet beskrivelse. Men jeg ville gerne ligge her en sådan sommerdagsmorgen nu og læse Wilhelm Müllers digte - og så stille og umærkeligt glide over i nirvana, når som nu ingen lyd høres undtagen de hvide andemødres stilfærdige snakken på den gamle græsgroede gårdsplads og vandets sagte susen under der frønnede møllehjul, som nylig er gået i stå - når solen tindre gennem løvet på det grønne, rislende van i møllebækken og på dammen bag broen, og det lysende, blå sund blinker mellem skræntens træer.

Tåsinge

En høne hoverer pludselig højlydt inde fra en lades mørke. En hund lopper sig ved siden af en sovende, gråstribet kattekillen under en mærkelig enebærbusk midt på gårdspladsen. Nu tier hønen gudskelov igen, og jeg hører atter kun vandets susen - denne evige lyd - mens strømmen i et bredt, lysende bælte falder ned under stignbordet. Og i mit øre klinger den gamle møllevisen, vandringsmandens sang:

Herr Meister und Frau Meisterin

Lass mich in Friden weiter ziehn

Und wandern - und wandern!

Ak, om nu blot "die schöne Müllerin" stod derhenne i døren for at gøre afskeden sødmefyldt og mere tung...

Omme fra haven bag gårdspladsen kommer pludselig et vældigt rabalder. Det er møllerens lille søn, som slår på en blikkedel for at skræmme fuglene bort fra kirsebærtræerne. En stæreflok, nogle havesangere og en munk styrter rædselsslagne ud fra bladehanget; men de vender et øjeblik senere tilbage for at fortsætte plyndringen. Drengen fortæller, at et par isfugle holder til ved vandmøllen, og han tror, de har rede under rødderne på nogle store træer ved skrænten. Men i går tog katten den ene, han rendte efter katten for at få fat i fuglen - han ville gerne ha' vingerne af den! Men det mislykkedes, katten løb med hele stegen.

Og nu sidder hunnen enke.

Tåsinge